

УДК 378.8:001.895

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Репко І.П.,

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

Кафедра педагогіки та психології

Автор статті наголошує, що завданнями інноваційної освіти у вищі є забезпечення високого рівня інтелектуально-духовного особистого розвитку студента; створення умов для оволодіння навичками наукового стилю мислення; засвоєння методології нововведень у професійній сфері.

Матеріал статті розкриває особливості інноваційної освіти та можливості освітнього процесу сучасного ВНЗ для формування готовності до інноваційної діяльності майбутнього вчителя загальноосвітнього закладу. Автор характеризує основні етапи, роль теоретичних знань, практичних занять та педагогічної практики у організації цілісної системи підготовки до інноваційної діяльності майбутніх вчителів.

Ключові слова: інноваційна діяльність, педагогічні нововведення, освітній простір, інноваційна освіта, діяльнісний підхід.

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Репко И.П.

Автор статьи отмечает, что задачами инновационного образования в вузе является обеспечение высокого уровня интеллектуально-духовного личностного развития студента; создание условий для овладения навыками научного стиля мышления; усвоения методологии нововведений в профессиональной сфере.

Материал статьи раскрывает особенности инновационного образования и возможности образовательного процесса современного вуза для формирования готовности к инновационной деятельности будущего учителя общеобразовательного учреждения. Автор характеризует основные этапы, роль теоретических знаний практических занятий и педагогической практики в организации целостной системы подготовки к инновационной деятельности будущих учителей.

Ключевые слова: инновационная деятельность, педагогические новшества, образовательное пространство, инновационное образование, деятельностный подход.

SOME ASPECTS OF TRAINING FUTURE TEACHERS TO INNOVATE

Repko I.P.

Innovative activity is associated primarily with the willingness of teachers to the development and implementation of pedagogical innovations in educational process. However, the lack of willingness of teachers to adopt and put into practice greatly reduces their effectiveness.

As a student in future teachers it is necessary to generate a innovative style of mental activity: to plan the sequence of actions; formulate test hypothesis; develop a program of observation, study best practices and carrying out pedagogical experiment; to process, organize and compile the data, draw conclusions and predict activities in the future.

The modern UNIVERSITY needs innovative education, which based on new knowledge and innovation dynamics, and the characteristic properties are anthropocentrism, self-management, professionalism. Aims of innovative education in the University is to provide a high level of intellectual and spiritual personal development of the student; the creation of conditions for mastering the skills of scientific style of thinking; development of methodology innovations in the professional field.

The author is a supporter of the activity approach to the formation of readiness of future teachers to innovative activity, that is professional qualities of future teachers are formed and manifested in the activity, through the solution of various problems arising in the process of professional-pedagogical training at the UNIVERSITY.

The article reveals the peculiarities of innovative education and reveals the possibilities of the educational process of the modern UNIVERSITY for the formation of readiness for innovative activity of future teacher of educational institution. The author describes the main stages, the role of theoretical knowledge, practical training and teaching practice in the organization of an integrated system of training for innovation of future teachers.

The article indicated that the preparation of students of pedagogical universities to innovation in teaching activities should be carried out through the formation of readiness to perception, learning scientific research, innovative practices of other teachers, its introduction into a new environment, developing their own innovations, the organization and conduct experiments, compile their own innovative teaching practices.

Keywords: innovation, educational innovation, educational space, innovative education, activity-based approach.

Постановка проблеми. Сучасна система освіти перебуває на стадії інтенсивного оновлення, це обумовлено, з одного боку, процесом реформування суспільства в цілому, а з іншого – логікою розбудови самої системи освіти. Загальна освіта, як складник системи освіти, розвивається у напрямку підвищення її диференційованості, варіативності, інтегрованості освітніх програм, гуманізації та гуманітаризації освіти. Наслідком таких інноваційних змін стала поява значної кількості інноваційних шкіл, введення у педагогічний процес нових технологій, заміна традиційно-виконавської діяльності учителя на проблемно-пошукову діяльність творчого характеру.

Сучасна освіта все більше орієнтується на створення таких технологій та способів впливу на особистість, які б забезпечили баланс між соціальними та особистими потребами, заклали фундамент саморозвитку (самовдосконалення, самоосвіти) та спрогнозували готовність особистості до реалізації власної індивідуальності. [1].

Інноваційна діяльність асоціюється, перш за все, з готовністю вчителя до розробки та впровадження педагогічних нововведень у освітній процес. Однак, недостатня готовність учителів прийняти і практично реалізувати нововведення значно знижує їх результативність.

Життя потребує наближення підготовки майбутніх вчителів у ВНЗ до вимог загальної освіти. Без сумніву, ми схилиємося до думки значної кількості вчених, що готовність педагога до реалізації нововведень у освітній процес загальноосвітнього закладу освіти визначається тією базою, що закладається в період його навчання у виші. Тому для того, щоб система підготовки майбутніх вчителів була ефективною, вона також повинна змінюватися, виходячи з загальних тенденцій розвитку освіти, які пов'язані, у першу чергу, з формуванням нової галузі знань – педагогічної інноватики.

Ще у студентські роки у майбутніх вчителів варто сформувати новаторський стиль розумової діяльності: планувати послідовність дій; формулювати та перевіряти гіпотезу; розробляти програму спостережень, вивчення передового досвіду та проведення педагогічного експерименту; обробляти, систематизувати та узагальнювати отриманні дані, робити висновки та прогнозувати діяльність на подальше.

Аналіз наукових досліджень. У зв'язку з обраною проблематикою особливого значення набувають праці провідних вчених, які розкривають філософські, загальнотеоретичні та методологічні основи підготовки майбутніх вчителів: В. Андрущенко, І. Бех, Л. Ващенко, В. Євдокімов, Л. Даниленко, О. Козлова, В. Паламарчук, О. Попова, О. Савченко, І. Харламов.

У розробку теорії проектування інноваційних технологій у процесі навчання значний внесок зробили А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Беспалько, Т. Ільїна, О. Дубасенюк, Н. Ничкало, П. Підкасистий, В. Сластьонін та інші.

Виклад основного матеріалу У процесі узагальнення різнопланових підходів учених до визначення суті поняття «інноваційна діяльність» ми схилиємося до визначення В. Сластьоніна, що інноваційна діяльність – це особливий, зорієнтований у майбутнє вид діяльності, у процесі якого всі суб'єкти за допомогою проектування, моделювання, інтеграції забезпечують спрямованість інноваційних процесів на досягнення якісно нового продуктивного ефекту, що позитивно впливає на розвиток цілісної освітньої системи або її складників та що вкрай необхідно для задоволення освітніх потреб особистості та в загалом суспільства [5].

На сьогоднішній день до кінця незрозуміло у чому полягає готовність майбутнього вчителя до інноваційної діяльності, як формувати цю готовність у процесі навчання у педагогічному виші, які етапи, рівні її сформованості, яку роль у цьому процесі відіграють теоретичні знання, практичні заняття, педагогічна практика, і як з цих складників побудувати цілісну систему підготовки до інноваційної діяльності у майбутніх вчителів.

Мета статті проаналізувати особливості інноваційної освіти й розкрити можливості освітнього процесу сучасного ВНЗ для формування готовності до інноваційної діяльності майбутнього вчителя загальноосвітнього закладу.

Сучасному ВНЗ потрібна інноваційна освіта, яка побудована на нових знаннях та інноваційній динаміці, а характерними властивостями є антропоцентризм, самоуправління, професіоналізм.

Завданнями інноваційної освіти у виші є забезпечення високого рівня інтелектуально-духовного особистого розвитку студента; створення умов для оволодіння навичками наукового стилю мислення; засвоєння методології нововведень у професійній сфері [3].

Зазначимо, що, незважаючи на безповоротну орієнтації суспільства на інноваційний тип навчання, у вищих педагогічних навчальних закладах продовжує домінувати традиційна освітня практика. Це протиріччя ще більше пояснюється невідповідністю навчальних установ (матеріально, технічно, науково, методично) до нових ситуацій соціального життя та неготовністю педагогів своєчасно реагувати на інноваційні тенденції.

Порівняємо традиційне навчання з інноваційною освітою за деякими критеріями.

Визначення мети. Традиційне навчання не зорієнтоване на перспективну мету, в той час як в інноваційній освіті мета зорієнтована не тільки на сьогоднішній день, а й на перспективу з урахуванням особливостей діяльності у певній освітній системі.

Зміст освіти. Традиційна освіта зорієнтована на процес оптимальної передачі окресленого змісту, а також розвиток заздалегідь визначених умінь та навичок (у першу чергу навчальних). Інноваційна освіта спрямована на значну самостійність педагога у відборі, структуруванні, оптимізації навчального змісту, на свідомий вибір освітніх пріоритетів в змісті, спираючись на інтереси та потреби учасників освітнього процесу, але виконуючи освітні стандарти.

Педагогічні прийоми та технології. У традиційній системі навчання переважають технології передачі знань, а запровадження новітніх педагогічних прийомів та технологій носить фрагментарний, епізодичний характер. Інноваційна освіта має системний характер і орієнтована на інтерактивні технології та технології розвитку дослідницької діяльності студентів.

Робота з інформацією. У традиційній системі робота ведеться на репродуктивному рівні, а в інноваційній освіті – на самостійному, творчому.

Різниця полягає у більш критичному ставленні до інформації, до її вірогідності, у розумінні того, що інформація швидко старіє, а отже важливішим є не запам'ятовування значного обсягу інформації, а розуміння її основ та структури. Таке навчання передбачає вміння педагога і студентів формулювати пізнавальні, дослідницькі завдання, свідомо самостійно знаходити необхідну інформацію.

Визначення результатів. Традиційне навчання зорієнтоване на визначення рівня знань (предметних), навчальних вмінь та навичок. Інноваційне навчання передбачає цілісну багаторівневу систему визначення результативності, врахування інтегрованої особистої сфери успіхів.

Ми впевненні, що перераховані ознаки свідчать про вагомість та актуальність інноваційних тенденцій в сучасній системі освіти і вимагають методологічного осмислення її сутності та специфіки впровадження у процес підготовки майбутніх педагогів.

Освітній простір сучасного вишу повинен будуватися на процесах, що мають інноваційні ознаки: децентралізація освіти, що дозволить формувати фахівця відповідно замовленню конкретної освітньої мережі; демократизацію вищої школи, що забезпечить самостійність у виборі форм, способів та умов організації освітнього процесу; потреби загальноосвітніх закладів (замовників фахівців), які здатні до проектування власної педагогічної діяльності та спроможні націлити навчальну діяльність учнів на їх особистий розвиток та зростання; задоволення особистих запитів студентів, що зорієнтовані на можливість вибудови індивідуальної освітньої програми та власної траєкторії оволодіння професією [6].

Такий освітній простір підготує випускника – майбутнього вчителя, який буде орієнтуватися у останніх досягненнях педагогічної теорії, критично аналізувати нові підходи в освіті, творчо використовувати традиційні та новітні педагогічні технології у процесі проектування результативного освітнього середовища, бути спроможним до самореалізації та розвитку власного потенціалу [2].

Важливою умовою ефективної організації інноваційного освітнього процесу у виші є високий рівень компетентності педагогів в галузі педагогічної інноватики. В інноваційній діяльності педагог виступає як дослідник всього освітнього процесу вишу та власної професійної діяльності. Саме аналіз власної педагогічної діяльності та діяльності колег є основою інноваційної діяльності й дає можливість: по-перше, подолати протиріччя між предметно-методичною, психолого-педагогічною, соціально-культурною підготовкою майбутнього педагога; по-друге, забезпечити збалансованість між теоретичним блоком навчання та програмою педагогічних практик; по-третє, наповнити інноваційним змістом всі цикли підготовки фахівця, що забезпечить фундаментальну професійну підготовку майбутнього вчителя [4].

Наш підхід до формування готовності майбутніх педагогів до інноваційної діяльності – діяльнісний. Тобто професійні якості майбутнього вчителя формуються і виявляються в діяльності, через вирішення різноманітних завдань, що виникають у процесі професійно-педагогічної підготовки у ВНЗ. Виходячи з цього, процес підготовки майбутнього учителя до інноваційної діяльності ми визначаємо як ряд послідовних етапів:

Перший етап – розвиток творчої індивідуальності майбутнього педагога, формування у студентів здатності виявляти, формулювати, аналізувати та вирішувати творчі педагогічні задачі. Разом з цим важливо розвивати у студентів здатність до творчого пошуку: самостійно переносити раніше отримані знання у нову ситуацію, комбінувати знання, бачити нову проблему, шукати альтернативні шляхи та способи вирішення, розвивати критичне мислення.

Другий етап – оволодіння основами методології наукового пізнання, педагогічного дослідження, введення в інноваційну педагогіку. На цьому етапі студенти ознайомлюються з передумовами виникнення інноваційної педагогіки, її основними поняттями, з різними типами альтернативних закладів освіти та творчо аналізують підходи до їх організації.

Третій етап – засвоєння технології інноваційної діяльності. Студенти ознайомляться з методикою створення авторських програм, етапами експериментальної роботи в школі, беруть участь у створенні авторських програм, аналізують та прогнозують подальший розвиток нововведення та можливі труднощі впровадження.

Четвертий етап – практична робота щодо впровадження нововведення у педагогічний процес, здійснення корекції, дослідження результатів експерименту, самоаналіз професійної діяльності. На цьому етапі у майбутніх вчителів формується система поглядів та настанов до нововведення.

Зазначимо, що процес професійної підготовки учителя як суб'єкта педагогічної діяльності є специфічним складником професійного становлення майбутнього педагога і знаходиться під впливом як об'єктивних так і суб'єктивних умов. До об'єктивних умов варто віднести професійно-педагогічну спрямованість підготовки до навчання у педагогічному виші, зміст освітнього процесу, єдність і взаємозв'язок теоретичних та практичних аспектів підготовки.

Суб'єктивні умови, що впливають на професійне становлення майбутнього учителя, – це особисті передумови оволодіння професійно-педагогічною діяльністю – інтелектуальні особливості, педагогічні здібності та уміння, професійно-педагогічна спрямованість особистості, особиста активність у процесі оволодіння майбутньою професією.

Таким чином, ми маємо можливість окреслити комплекс інноваційних педагогічних технологій, спроможних забезпечити високий рівень готовності студентів до професійної діяльності: технологія аналізу конкретних ситуацій (case-study), технологія проєктів, технологія портфоліо, технологія проблемно-орієнтованого навчання, технологія дебатів, рольової гри, ділової гри, етнопедагогічна технологія, інформаційна технологія тощо.

У навчальному процесі вищої школи доцільно поряд з традиційними лекціями запроваджувати проблемні лекції, лекції «чистий аркуш», лекції прес-конференції з метою розвитку у студентів рефлексії, формування мотивації до вивчення матеріалу предмету та оволодіння вмінням самоконтролю.

Практичні заняття у межах вивчення дисципліни мають на меті формувати уміння професійно-педагогічної діяльності, розвиток педагогічної рефлексії, задатків індивідуального стилю педагогічної діяльності у студентів.

Засвоєння практичних умінь відбувається під час виконання студентами вправ, виконання ролей, програвання педагогічних ситуацій, відстоювання позиції під час вирішення педагогічних ситуацій та задач, участь у проведенні проблемних семінарів, ділових ігор. Саме проведення проблемних семінарів забезпечить найбільш ефективне засвоєння та інтеграцію теоретичного матеріалу із загальної педагогіки, історії педагогіки, методики виховної роботи та теорії інноваційної діяльності. Ділові ігри у вигляді моделювання та мікрореконструкції, індивідуальні та колективні рішення педагогічних задач, педагогічні етюди забезпечать розвиток самостійності, ініціативи, активності та творчості студентів.

Варто наголосити, що створене викладачем комфортне освітнє середовище дозволить розкрити потенційні можливості студентів та реалізувати завдання їх підготовки до інноваційної діяльності [2].

Важливим складником підготовки студентів до майбутньої діяльності є організація педагогічної практики, яка містить дослідницьку роботу студентів щодо планування та впровадження нововведень у навчальний процес закладів освіти. Уміння аналізувати хід і результат цієї роботи формується у студентів на семінарах-дискусіях з педагогічних дисциплін.

Висновки. Готовність студента до інноваційної педагогічної діяльності формується у процесі залучення його до інноваційного пошуку, експериментальної роботи. Це ставить майбутнього вчителя у позицію безперервного творчого переосмислення педагогічного надбання та призводить до становлення, розвитку та удосконалення його майстерності, професіоналізму.

Підготовка студентів педагогічних вишів до інновацій у педагогічній діяльності повинна здійснюватися через формування готовності до сприйняття, засвоєння наукових розробок, інноваційного досвіду інших вчителів, запровадження його у нових умовах, розробки власних нововведень, організації та проведення експериментів, узагальнення власного інноваційного педагогічного досвіду.

Таким чином, головним фактором у досягненні високого рівня професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя є не тільки вивчення теоретичних основ психолого-педагогічних, методичних основ педагогічної інноватики, але й озброєння студентів методологією педагогічної інноватики, що дасть можливість майбутньому педагогу глибше усвідомити суть і особливості інноваційних процесів в освіті, усвідомити власне право на вибір, особливості практичного втілення наукових ідей та теорій у власну педагогічну діяльність.

Подальшого наукового пошуку потребує розкриття ролі викладача у процесі підготовки майбутніх педагогів до інноваційної діяльності.

Список використаних джерел

1. Даниленко Л. І. Теоретико-методичні засади інноваційної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах : дис. на здобуття наук. ст. д-ра пед. наук / Л. І. Даниленко. – К., 2005. – 487 с.
2. Козлова О. Г. Підготовка вчителя до інноваційної діяльності в системі післядипломної освіти : автореф. на здобуття наук. ст. канд. пед. наук/ О. Г. Козлова. – К., 1999. – 20 с.
3. Малихіна В. М. Інноваційна діяльність сучасного педагога/ В. М. Малихіна // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (голов. Ред.) та ін. – 2008. – вип. 50. – С. 229–232.
4. Попова О. В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні в ХХ столітті. – Харків : ОВС, 2001. – 256 с.
5. Слостєнин В.А. Универсальное педагогическое образование : проблемы и решения / В. А. Слостєнин // Профессионально-педагогическая культура: история, теория, технология : матер.всесоюзн. науч-практ. конф. (Белгород, 9-11 окт. 1996 г.). – Белгород:БГУ, 1996. – С. 3–7.
6. Ткачова Н. О. Формування готовності майбутніх учителів до впровадження інноваційних педагогічних технологій у практику роботи загальноосвітньої школи / Н. О. Ткачова //Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Теорія та методика навчання та виховання»: зб. наук.пр. / За заг. редакцією член-кор. НАПН України А. В. Троцько. – Харків : ХНПУ, 2012. – Вип. 32. – С. 174–181.